

Tanymastix stagnalis

Hällkarsräka

Kräftdjur, Limniska bladfotingar och storkräfter

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nära hotad (NT)
B2c(iv)

Klass: Branchiopoda (bladfotingar), **Ordning:** Anostraca (gällbladfotingar), **Familj:** Branchiopodidae, **Släkte:** *Tanymastix*, **Art:** *Tanymastix stagnalis* - hällkarsräka Linnaeus **Synonymer:**

Kännetecken

Arten tillhör gruppen *Anostraca*, som utgör en tidig utvecklingslinje inom Branchiopoda. Anostrakernas yttre morfologi har inte ändrats nämnvärt sedan juraperioden, för ca 200 miljoner år sedan. De saknar den stora ryggskölden som täcker större delen av kroppen hos arterna i övriga grupper inom Branchiopoda. Anostrakerna simmar med buksidan vänd uppåt, mot solljuset. Benen är plattade och flikiga och försedda med borst. De är i konstant rörelse och används för simning, andning och för filtrering av näringspartiklar ur vattnet. Födan - mikrop plankton, mikroorganismer och detritus - transporteras fram till munnen i en fåra mitt på buksidan. Hällkarsräkan har som vuxen en långsträckt kropp som är halvgenomskinlig, med en ljusgrön till brungrön färgton. Maximilängden är ca 16 mm. På huvudet sitter två fasettögon på korta skaft, samt ett naupliusöga längst fram. Som övriga anostraker har hällkarsräkan en markant sexualdimorfism, där hannen är försedd med kraftiga, nedåtriktade antennbihang som används för att hålla fast honan under parningen. Vuxna honor bär en rundad äggsäck som är lysande röd och lätt synlig på avstånd.

Utbredning och status

Hällkarsräkan har sin totala utbredning i Syd-, Väst- och Centraleuropa samt norra Afrika. I Sverige förekommer arten troligen mest frekvent på Ölands alvar, men har påträffats i Skåne, Blekinge och Uppsala län, samt på Gotland. Den har även hittats en gång i Västra Götaland (Ålleberg, nära Falköping). Aktuella fastlandslokaler finns endast i Västergötland och Uppland. Arten uppträder oregelbundet, även i kända lokaler. Den kan finnas på ett ställe i flera år, och sedan försvinna för att några år senare dyka upp igen.

Ekologi

Hällkarsräkan lever i fiskfria, solexponerade småvatten som ofta torkar ut under sommaren; typiska lokaler är regnvattensamlingar på alvarmark (Öland) eller i sprickor och hällkar i granitberg (Uppsala län). Arten är väl anpassad till att leva i temporära småvatten. Den har två generationer i Sverige; en på våren (april- maj) och en på hösten (september – november), då de små pölnarna håller vatten. Temperaturen stiger snabbt i vattensamlingarna på våren och utvecklingen går fort vid gynnsamma förhållanden. Från kläckningen kan djuren nå könsmognad på bara 1-2 veckor. Under sommarens torra överlever arten i form av ägg i bottenlammet. Då höstregnen tillför nytt vatten, kläcks en ny generation. Sent på hösten lägger honorna vilägg (cystor) som överlever både infrysning och torra under vintern. I de befruktade viläggen utvecklas embryot till en sen gastrula, som stannar i utvecklingen och vilar tills våren kommer. Äggen kan spridas till nya vattensamlingar med vinden eller med fåglar, då äggen lätt fastnar på fåglars ben.

Hot

Arten är känslig då populationerna är små och utbredningen fragmenterad. Utdikning, igenfyllning och annan markexploatering har förstört tidigare lokaler, fr.a. på fastlandet. De små vattensamlingarna är mycket påverkbara för miljögifter (t.ex. från sopdumpning) och övergödning, med igenväxning som följd. Ett annat hot är kolonisation av andra djur som konkurrerar om födan eller är predatorer på kräftdjuren. Arten är mycket känslig mot fisk.

Åtgärder

Viktigaste åtgärderna är fredande av kända lokaler och återställande av gamla dammar.

Övrigt

Förutom hållkarsräkan finns två andra arter av anostraker i Sverige, *Polyartemia forcipata* och *Branchinecta paludosa*, men de lever i småvatten och sjöar i högfjällsområdet i norr. Etymologi. – tany, Gr. ”långt”; mastix, Gr. ”gissel”, namnet syftar på hannens två långa antennbihang; stagnalis, Lat. ”i stillastående pöl”, vilket syftar på livsmiljön.

Litteratur

Franzén, Å. 1996. Brachiopod Crustaceans in the Temporary Waters of Fennoscandia. *Memoranda Soc. Fauna Flora Fennica* 72: 37–46. BILD (Fig. 3).

Författare

Kennet Lundin 2003. © ArtDatabanken, SLU 2006.